

MLJ

مجله حقوق پزشکی

دوره پانزدهم، شماره پنجاه و ششم، ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

مقاله پژوهشی

بررسی مقررات حقوقی مرتبط با جنین با تکیه بر قضایای سلامت جسمی و روحی او در قانون خانواده

سارا پزشکی^۱، سیدعلیرضا حسینی^{۲*}، محمدحسین ناظمی اشنی^۳

۱. دانشجوی دکتری الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد محلات، دانشگاه آزاد اسلامی، محلات، ایران.
۲. استادیار، گروه الهیات و معارف اسلامی، واحد محلات، دانشگاه آزاد اسلامی، محلات، ایران.
۳. استادیار، گروه معارف، دانشگاه فرهنگیان، سمنان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: خانواده دارای اجزای مختلفی است که زن و مرد اعضای اصلی این پیکرند و هریک با ایفای نقشی، زمینه سلامت و پویایی جامعه را فراهم می‌سازند. تفاوت‌های حکیمانه نقش‌ها و فعالیت‌های زن و مرد ضامن هماهنگی و پویایی مجموعه و مانع بروز اختلال در این پیکر واحد است. ضمن آن که ایجاد جامعه‌ای پویا و انسان‌هایی متکامل نیز در گروه هماهنگی و مودت متقابل اعضا به ویژه روابط زن و مرد در قانون خانواده است. برای قوانین خانواده، به دلیل اهمیت ویژه موضوع، قوانین خاصی نیز وضع شده است، در این تحقیق به بررسی حقوق مترتب بر سلامت جسمی و روحی جنین تحت لوای حقوق خانواده، در نصوص تقنینی ایران پرداخته مقصود اصلی خواهد بود.

مواد و روش‌ها: این تحقیق با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به شیوه تحلیلی-توصیفی تدوین گردیده است. **یافته‌ها:** یافته‌ها حاکی از آن است که اکثر مردم قوانین و مقررات مربوط به جنین را نمی‌دانند در حقیقت احکام مربوط به جنین هم در حاشیه‌ی کتاب‌ها قرار گرفته است، این مقاله بخشی از احکام مربوط به جنین آمده است.

ملاحظات اخلاقی: در این تحقیق از ابتدا تا انتها بر اصل امانت‌داری و صداقت تهمیه و تدوین شده است. **نتیجه‌گیری:** خانواده به‌مثابه یک پیکر زنده، دارای اجزای مختلفی است که زن و مرد اعضای اصلی این پیکرند و هریک با ایفای نقش خاص خود، زمینه سلامت و پویایی جامعه را فراهم می‌سازند. تفاوت‌های حکیمانه نقش‌ها و فعالیت‌های زن و مرد ضامن هماهنگی و پویایی مجموعه و مانع بروز اختلال در این پیکر واحد است. ضمن آن که ایجاد جامعه‌ای پویا و انسان‌هایی متکامل نیز در گروه هماهنگی و مودت متقابل اعضا به ویژه روابط زن و مرد در قانون خانواده است. برای قوانین خانواده، به دلیل اهمیت ویژه موضوع، قوانین خاصی نیز وضع شده است، در این تحقیق به بررسی حقوق مترتب بر سلامت جسمی و روحی جنین تحت لوای حقوق خانواده، در نصوص تقنینی ایران پرداخته مقصود اصلی خواهد بود. باید گفت که با توجه به کثرت مسایل مربوط به حقوق عمومی و خصوصی افراد در بعد از ولادت و احکام مربوط به آن، سبب گردید. احکام مربوط به جنین در لابلای کتب فقهی در حاشیه قرار گیرد و مردم با ابتدایی‌ترین حقوقی که خداوند برای انسان در مرحله قبل از ولادت مقرر کرده است بی‌اطلاع باشند، لذا از نظر قرآن، انسان قبل از ولادت در دوره جنینی چندین مرحله تکاملی را پشت سر می‌گذارد تا شایستگی دریافت روح انسانی را پیدا کند، سپس بعد از بدست آوردن امکانات وجودی لازم جهت ادامه حیات با اراده خداوند متولد می‌گردد نتایج حاکی از آن است که بعد از انعقاد نطفه جنین، اولین حق او حق حیات می‌باشد. همان‌طور که ذکر شد، هم شریعت اسلامی و هم قانون موضوعه بر آن تأکید داشتند. اما تنها حق حیات منظور و مقصود اصلی نمی‌باشد و جنین حق دارد در رحم مادر زندگی مطلوبی داشته باشد و سلامت جسمی و روحی او تأمین شود.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۸/۲۴
تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۹
تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۳/۰۳

واژگان کلیدی:

حق سلامت جسمی و روحی
حقوق جنین
سقط جنین
حقوق خانواده

* نویسنده مسؤؤل:

سیدعلیرضا حسینی

آدرس پستی: ایران، محلات،
دانشگاه آزاد اسلامی، واحد محلات،
گروه الهیات و معارف اسلامی.

کد پستی: ۳۱۳۷۳-۴۳۳۷۱

تلفن: ۲۵-۳۲۴۰۳۰۳۶

پست الکترونیک:

Seyed150@gmail.com

۱. مقدمه

یکی از مسائل مهم مطرح در فلسفه اخلاق، صیانت از جنین است. حکم به روا بودن یا نبودن سقط جنین از منظر اخلاقی، نوع حراست از جنین از بعد مادی و روحی پیامدهای بسیار مهم و حساسی خواهد داشت؛ کشته شدن مادر یا جنین، به دنیا آمدن کودکان عقب‌مانده ذهنی و جسمی، بچه‌دار شدن بچه‌ها و بسیاری شرایط ناگوار ممکن است در نتیجه تصمیم ما درباره اخلاقی بودن یا نبودن سقط جنین روی دهد. به همین دلیل بررسی اخلاقی دقیق و موشکافانه سقط جنین لازم و بسیار ضروری است. دوران جنینی مبدأ پیدایش شخصیت حقوقی انسان است؛ لذا حمایت از جنین از دیرباز در جوامع بشری، مطرح بوده و در همین راستا، قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران با الهام از رهنمودهای فقه اسلامی، جنین انسان را موجودی دارای شخصیت انسانی و قابل تکریم و حمایت می‌داند. ابتدایی‌ترین حقوق جنین حق حیات است؛ یعنی جنین مانند سایر انسان‌ها دارای حق زندگی و سلامت است (۱). مسلماً آزادی سلب این هدیه الهی، امری مذموم، خلاف شرع و ممنوع بوده؛ اما این ممنوعیت در برخی موارد دارای عوارض است. بنابر نظر مشهور فقها، سقط جنین بعد از دمیدن روح چهار و نیم ماهگی حرام و نامشروع می‌باشد. اما این رأی در میان فقها مخالفانی دارد که برخی با تمسک به قاعده لاجرح، ضرورت و اضطرار، تراحم یا اصل تخییر، فتوا به جواز آن داده‌اند؛ اما با جواز بی‌قید و شرط آن مخالفت نموده‌اند. با نگاهی اجمالی بر قوانین خارجی و کنوانسیون‌های بین‌المللی مشاهده گردید که حمایت از حیات جنین به عنوان اصلی‌ترین حق انسانی مورد توجه تمام کشورها و سازمان‌های بین‌المللی قرار گرفته و حتی در مورد جنین نامشروع نیز این حق، بدون تردید مورد پذیرش همگان واقع شده است. حقوق و موقعیتی که جنین در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران دارا می‌باشد، موضوعی است که در این رساله تحت عنوان بررسی تطبیقی حقوق جنین در فقه امامیه و حقوق ایران مورد بررسی قرار گرفته است. جنین به‌عنوان یک موجود زنده می‌تواند از حقوق برخوردار شود. البته دو شرط مهم برای استحقاق جنین در برخورداری از حقوق مدنی لازم است: ۱- موجود بودن جنین

هنگام ایجاد حق. ۲- زنده متولد شدن جنین؛ هرچند بلافاصله بعد از تولد بمیرد. در فقه امامیه و حقوق ایران، در برخورداری جنین از حق ارث و وصیت هیچ اختلافی وجود ندارد. وقف بر جنین نیز با وجود این که در فقه و قانون مدنی، مورد توجه کافی قرار نگرفته است، به‌عنوان یکی از حقوق مدنی برای جنین قابل پذیرش است (۲). همچنین از آنجایی که ابتدایی‌ترین حق جنین، حق حیات است، شارع و قانون‌گذار برای متعرضین به حیات جنین، مجازات‌های شدیدی در نظر گرفته‌اند و سقط جنین را در هیچ یک از مراحل تکامل جنین اجازه نداده‌اند. قانون ایران تنها مورد مجاز سقط را زمانی می‌داند که جان مادر در خطر جدی باشد یا جنین دچار برخی بیماری‌ها باشد به شرط آن که سقط، قبل از دمیده شدن روح صورت بگیرد.

۲. ملاحظات اخلاقی

در نگارش این مقاله اصول اخلاقی و امانت‌داری رعایت شده است.

۳. مواد و روش‌ها

این تحقیق با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به شیوه تحلیلی-توصیفی تدوین گردیده است. داده‌های تحقیق با استفاده از روش فیش‌برداری تهیه و تدوین گردیده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌ها حاکی از آن است که اکثر مردم قوانین و مقررات مربوط به جنین را نمی‌دانند در حقیقت احکام مربوط به جنین هم در حاشیه‌ی کتاب‌ها قرار گرفته است، این مقاله بخشی از احکام مربوط به جنین آمده است.

۵. بحث**۵-۱. پیشینه پژوهش**

- محمودزاده در پژوهش خود بیان می‌دارد که دوران جنینی مبدأ پیدایش شخصیت حقوقی انسان است؛ لذا حمایت از جنین از دیرباز در جوامع بشری، مطرح بوده و در همین

است (۵). پس عمده‌ترین تفاوت، به ریشه حق بر حیات اعاده می‌شود. ثانیاً التزام دو طرفه حق و تکلیف در رویکرد اسلامی، عدم اعتقاد به عامل اعتقادی در تحقق حق بر حیات در رویکرد عرفی و قائل بودن به وجود روح و حیات معنوی پس از اتمام ابعاد حیات مادی در رویکرد اسلامی، از دگر چالش‌های جدی حول محور حق بر حیات محسوب می‌شوند. از سویی دیگر، با توجه به رویکرد جدید و موسع بین‌المللی نسبت به مفهوم حق بر حیات توسط کمیته حقوق بشر به استناد پیش‌نویس نظریه تفصیلی، از طریق به رسمیت شناختن صریح اسقاط جنین، اتانازی و همجنس‌گرایی، این کمیته اقدام خود را از اسناد فراملی بشری فراتر گذاشته و قصد نقض قاعده‌مند میثاق بشری مربوطه، در باب مفهوم حق بر حیات را داشته که سبب به چالش کشیده شدن عقلانیت حقوق بشر عرفی، بیش از پیش گشته است.

۲-۵. تعاریف

بدون شک در آغاز هر بحث، تشریح و توصیف مفاهیم لغوی، اصطلاحی و عرفی عبارات خاص به کار برده شده در موضوع و همچنین ارائه عقبه‌ای مقتضی از علل وضع آن لغات و اصطلاحات در آن معنی خاص و نیز دامنه شمول آنها، سبب تنویر ذهن خواننده و ایجاد ذهنیت لازم در خصوص موضوع و جهات مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

۱-۲-۵. جنین

جنین در لغت به معنای هر چیز پوشیده و مستور است و از نظر پزشکی موجودی است که پس از لقاح تخمک به وسیله اسپرماتوزئید و پس از تقسیمات اولیه سلول تخم حاصل می‌شود، ولی هنوز دوران رشد خود را در داخل تخمک یا رحم مادر می‌گذراند (۶).

۲-۲-۵. سقط جنین

از دست رفتن محصول حاملگی جنین یا رویان قبل از هفته ۲۰ بارداری است به معنی پایان یافتن بارداری در هر مرحله‌ای که زندگی نوزاد در جریان است. همچنین سقط در لغت، به

راستا، قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران با الهام از رهنمودهای فقه اسلامی، جنین انسان را موجودی دارای شخصیت انسانی و قابل تکریم و حمایت می‌داند.

- طریقتی آراسته در پژوهش خود بیان می‌دارد که جنین از دیدگاه اسلام هرچند فاقد هرگونه مسئولیت است ولی از حقوق مادی و معنوی بسیاری برخوردار می‌باشد. حقوقی که در کتب فقهی و منابع روایی به توضیح و تشریح آنها پرداخته شده است. این حقوق در تحت دو عنوان: حقوق مادی و حقوق معنوی مورد بحث قرار گرفته است (۴). حقوق مادی مانند: ارث، وصیت، وقف، نفقه می‌باشد. جنین در صورتی که هنگام وصیت موجود باشد و زنده متولد شود اهلیت تملک امور یاد شده را پیدا می‌کند. در حقوق معنوی نیز بحث از حقوقی همچون حق حیات، سلامت جسم و روان، حق نسب، حق داشتن پدر و مادر صالح و... می‌باشد؛ حقوقی که علی‌رغم نداشتن بار مالی بعضاً ممکن است از نظر اهمیت بر حقوق مادی پیشی گیرد مانند حق حیات جنین، که نه تنها مسلم‌ترین و مهم‌ترین حق وی می‌باشد بلکه مبنای برخورداری وی از سایر حقوق نیز می‌باشد که در شرع و قانون به منظور احقاق آن، برای جلوگیری از سقط عمدی جنین، در هر مرحله‌ای که باشد ضمانت اجرایی مانند تعیین دیه در نظر گرفته شده همچنین دیگر حقوق معنوی جنین نیز ناظر به آینده تربیتی و شخصیتی وی هستند حقوقی که رعایت آنها سلامت جسمی و روحی روانی جنین را در آینده رقم می‌زنند و بی‌توجهی بدان‌ها ممکن است عواقب جبران‌ناپذیری را در پی داشته باشد.

- عظیمی در پژوهش خود بیان می‌دارد که حق بر حیات به عنوان سرآغاز و بسترگاه نیل به دگر حق‌های بشری، حاوی چالش‌های مفهومی جدی از دو حیث حقوق بشر اسلامی و حقوق بشر عرفی است. با بررسی که در این پژوهش انجام پذیرفت، مشخص شد حق بر حیات اولاً از حیث خاستگاه طبق اسناد حقوق بشری عرفی، به‌عنوان یک حق ذاتی و غیرقابل سلب معرفی می‌شود، حقی که از جانب کسی اعطاء نشده است، اما در حقوق بشر اسلامی این حق به‌عنوان یک خلعت الهی قلمداد می‌شود که سلب آن نیازمند مجوز شرعی

معنای بر زمین افتادن و در اصطلاح به معنای افتادن جنین ناتمام، قبل از نمو کامل از درون رحم است (۷). در واقع سقط جنین به معنای اختتام دوره بارداری، قبل از تولید نوزاد است و این موضوع که آیا روح در جنین ولوج نموده یا خیر، در مفهوم سقط جنین افتراقی ندارد.

۵-۲-۳. تعریف لغوی خانواده

خانواده در لغت به معنای دودمان، تبار و نیز به مفهوم همسر و خویشان مرد آمده است (۸). خانواده شامل اهل خانه یعنی پدر، مادر و فرزندان، به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی می‌باشد که از آن در باب‌های مختلفی نظیر حج، تجارت، حدود و نکاح سخن رفته است. در اصطلاح نیز خانواده، در دو مفهوم عام و خاص به کار رفته است. در مفهوم عام و گسترده، خانواده شامل خویشاوندانی می‌شود که حسب مقررات مربوط، از همدیگر ارث می‌برند، اما در معنای خاص و محدود، خانواده به عده‌ای از ارتباط بین زن و مرد نشأت می‌گیرند و شامل زن و شوهر و فرزندان آن‌ها است که به طور معمول با هم زندگی می‌کنند، گفته می‌شود بر این اساس، خانواده به سه نوع کوچک، متوسط و بزرگ تقسیم می‌شود (۹). در کتاب‌های فقهی، لفظ خانواده یا معادل عربی آن کاربرد چندانی نداشت و بیشتر الفاظی مانند «زوجین و اولاد» به کار می‌روند؛ به همین جهت لفظ خانواده، یا معادل عربی آن، یک اصطلاح فقهی نیست. البته فقهای معاصر معمولاً مسایلی را تحت عنوان «احکام خانواده» یا «احکام الاسره» ذکر نموده‌اند.

۵-۲-۴. تعریف اصطلاحی

علی‌رغم اینکه خانواده در حقوق موضوعه بسیار مورد توجه قرار گرفته است لکن تعریفی از آن ارائه نگردیده و اعضای آن نیز مشخص نشده است. اگرچه در قانون بیمه‌های اجتماعی نیز اشاره‌هایی به آن شده است. اما این اشاره‌ها صرفاً مربوط به اهداف خاص همان بیمه‌های اجتماعی می‌باشد اما در نگاه حقوق‌دانان، خانواده عبارت است از یک واحد اجتماعی که از ازدواج یک زن و یک مرد به وجود می‌آید و فرزندان حاصل از آن ازدواج، آن را تکمیل می‌نمایند، یا در تعریفی دیگر، به

۵-۳. حق سلامت جسمی و روحی جنین

حقوق غیرمالی جنین همان حق حیات و سلامت جسمی و روحی جنین است. حق حیات اولین، مهمترین و ابتدایی‌ترین حق غیرمالی جنین است که وجه اشتراک تمامی مذاهب می‌باشد و هم در فقه و هم در قانون ضمانت‌های اجرایی قوی‌ای برای آن در نظر گرفته شده و محل بحث نمی‌باشد. اما در مورد حق سلامت جسمی و روحی جنین که در موارد بی‌شماری مورد تضییع واقع شده جای بحث و گفتگو بسیار است. در مورد حق سلامت جسمی و روحی جنین بیشترین توجهات را دین مبین اسلام مبذول داشته و در صورت پیروی از تعالیم اسلامی در این مورد فرزندی صالح و سالم متولد می‌شود اما این کافی نمی‌باشد و باید ضمانت‌های اجرایی قوی‌ای برای آن در نظر گرفته شود. قانون‌گذار برای رسیدن به این هدف نیز قوانینی را به تصویب رسانده است (۱۲). جنین حق دارد که نطفه‌اش از پدر و مادری سالم و در نتیجه یک ازدواج شرعی و قانونی منعقد شود. جنین حق دارد که در تمام دوران بارداری به طور کامل محافظت شده و والدین او تمام جوانب را رعایت کنند. دولت نیز برای تأمین سلامت جسمی و روحی جنین و نیز در راستای تحقق بند دوم اصل بیست و یکم قانون اساسی (حمایت از مادران به ویژه در دوران بارداری) قدم‌هایی برداشته است از جمله حمایت از

زنان باردار در قانون کار و تأمین اجتماعی، قانون خدمت نیمه وقت بانوان و دیگر قوانین و مجموعاً جنین حق دارد به طور کامل از زندگی درون رحمی بهره‌مند شود (۱۳). به عبارت دیگر بدون دلیل خاصی زودتر از موعد متولد نشود و این حق زمانی تضمین می‌شود که از طریق زایمان طبیعی متولد شود، مگر در صورتی که این روش زایمان برای مادر یا جنین خطرناک باشد و به تشخیص پزشک و مدارک موجود نیاز به انجام عمل جراحی سزارین باشد. لذا برای دستیابی به این هدف دین مبین اسلام دستورات و تعالیم کاملی دارد که در صورت به کار بستن آنها از طرف والدین، سلامت جسمی و روحی جنین به طور کامل تأمین می‌شود. در زیر به چند مورد اشاره می‌شود:

۴-۵. پرهیز و نهی برخی امور برای مادران جهت صیانت

از جسم جنین

عدم استعمال دخانیات و مواد مخدر (سیگار و تریاک و نوشیدن مشروبات الکلی توسط والدین به خصوص مادر در دوران بارداری. حضرت رسول اکرم (ص) در روایتی می‌فرماید: «هر زنی به هم بستری شوهرش خود تن در دهد به تعداد ستارگان آسمان، مرتکب خطا و لغزش شده است و فرزند آن مرد پدید آید ناپاک و پلید است» (۱۴). به تعبیر یکی از دانشمندان مغرب زمین «مستی زن با شوهر در لحظه آمیزش، جنایت واقعی است» زیرا کودکانی که در این شرایط به وجود می‌آیند، اغلب از عوارض عصبی یا اروانی درمان‌ناپذیر رنج می‌برند (۱۵). قرآن کریم درباره شراب و قمار می‌گوید: «یا ایها الذین آمنوا إنا الخمر والمیسر والأنصاب والأزلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون» (سوره مائده، آیه ۹) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید شراب و قمار و بتها و تیرهای قرعه پلیدند او از عمل شیطانند پس از آنها دوری گزینید باشد که رستگار شوید» در یک رساله طبی که در سال ۱۹۳۴ در پاریس منتشر شده، مطالب زیر راجع به تأثیر الکل در نسل دیده می‌شود: الگرن (Legrain) در ۷۶۱ کودک که از پدر و مادر الکلیک به وجود آمده‌اند آمار زیر را داده است: ۱۱۳ نفر مبتلا به تشنج، ۴۲ نفر مبتلا به هیستری و صرع، ۱۹۱ نفر نیز

از دیگر اختلالات عصبی رنج می‌بردند و ۴۱۵ نفر نیز سالم بودند. همین دانشمند در عرض سه سال مشاهده کرد که اطفال اشخاص معتاد به الکل به زودی مشروب‌خوار می‌شوند (۱۵ تا ۲۰ سالگی). اطفال مشروب‌خواران، زودتر به فساد جامعه آلوده می‌شوند و بیشتر از کودکان دید خودکشی و انحرافات جنسی و فحشاء و دروغ‌گویی و غیره می‌گیرند. در نسل دوم به نه الگرن اختلالات هوشی مانند حماقت و عقب افتادگی بیشتر است و انحرافات می‌خوارگی و امثال آنها نیز شایع‌تر است. وی می‌گوید: در ۲۱۵ خانواده، ۱۷۴ مورد مرگ‌های زودرس مشاهده کرد. و یا اینکه کودکان مرده به دنیا آمده‌اند و تعداد زیادی از کودکان مبتلا به اختلالات رشدی و سل بوده‌اند. بدین‌سان خانواده، در عرض سه تا چهار نسل از بین رفته و منهدم می‌گردد (۱۶). به همین جهت پیغمبر اسلام فرمودند: «من زوج کریمته من فاسق ققد قطع رحمته» (۴) هرکس دخترش را به ازدواج مرد فاسق و شراب‌خوار درآورد قطع رحم کرده است. اگرچه پدر و مادر در ساختمان اصلی کودک، شرایط زندگی اور مادر در ساختمان سهیم می‌باشند، زیرا تخمک زن و اسپرم مرد باید فرزند را بسازند ولی نگاه دارد ولی مادر، از نظر اینکه متجاوز از نه ماه باید جنین را در رحم خود نگاه دارد شرایط زندگی او در جنین مستقیماً مؤثر است. پس سهم مادر و مسئولیت او در ساختمان فرزند سالم بیش از پدر خواهد بود پدر پس از انجام عمل زناشویی هیچ‌گونه دخالتی در طرز رشد و نمو جنین ندارد. این مادر است که باید شرایط خاصی را در این مدت اجرا نماید. البته ناگفته نماند که شرایط پدر در این دوره به طور مستقیم بر جنین اثر نمی‌گذارد، ولی باده‌گساری پدر و یا اعتیاد او به مواد مخدر به طور غیرمستقیم بر جنین مؤثر است زیرا برای آنکه جنین به نحو احسن، مراحل پیشرفت خود را طی کند، باید آسایش و آرامش بر محیط زندگی مادر باردار حکمفرما باشد و این شرایط در خانه‌ای که مرد آن خانه به می‌پرستی خو گرفته باشد دیده نمی‌شود پیغمبر اسلام (ص) مبدأ سعادت و شقاوت بشر را در رحم مادر معرفی کرده و فرموده است: «الشقی شقی فی بطن امه والسعید سعید فی بطن امه» (۱۰) بدبخت کسی است که در شکم مادر بدبخت

شده است، و خوشبخت کسی است که در شکم مادر خوشبخت است. به نقل از چند سایت اینترنتی معتبر براساس پژوهشی که محققان نروژی انجام داده‌اند می‌گویند که سیگار کشیدن مادر حین بارداری باعث می‌شود نوزاد قبل از تولد، در معرض ابتلا به آسم قرار گیرد. این پژوهش طی ۱۱ سال روی ۲۸۰۰ نفر، بین سنین ۱۵ تا ۷۰ سال صورت گرفت. تقریباً یک نفر از هر ده نفر اظهار کرده بودند که از مادران سیگاری به دنیا آمده بودند. این محققان قویاً اعلام می‌کنند که قرار گرفتن در معرض تنباکو، خصوصاً در دوران داخل رحمی و در حین رشد اندام‌های حیاتی، مهمترین دلیل ابتلا به آسم در دوران نوزادی است. براساس یافته‌های تحقیقی در دانشگاه «شیفلد» (Sheffield) بریتانیا جسه نوزادان زنان سیگاری کوچک‌تر از نوزادان زنان غیرسیگاری بود. زنانی که توتون، تنباکو یا دخانیات مصرف می‌کنند میزان بیشتری از سقط جنین و مرده‌زایی را تجربه می‌کنند. روی هم رفته عوارض نامطلوب نوزادان زنان سیگاری بیشتر از (۹/۷ درصد) نوزادان زنان غیرسیگاری بود. (۴/۱ درصد) از طرف دیگر استعمال سیگار در بعضی از زنان حامله باعث افزایش فشار خون نیز می‌شود، در نتیجه عوارض نامطلوب به طور قابل توجهی (۳۱ درصد) در نوزادان این زنان بیشتر می‌شود (۱۷). همچنین باید گفت که ممنوعیت زوجین از استعمال دخانیات، مواد مخدر و مشروبات الکلی در فقه جایگاه ویژه‌ای دارد و فقها به‌طور مفصل به بحث در مورد آن و اثرات سوء آن بر نسل پرداخته‌اند و از نظر علم روز پزشکی نیز اثرات سوء آن ثابت شده است که کتب و مقالات زیادی در ایران و دیگر کشورها در مورد آن نگاشته شده که مجال بحث در مورد آنها نیست، اما این ممنوعیت هنوز به صورت قانونی در نیامده و ضمانت اجرایی قانونی ندارد، لازم است که این خط از طریق قانون مدنی جبران شود و قانون‌گذار در این مرحله تکالیف و وظایفی را بر عهده والدین قرار دهد تا سلامت کامل جسمی و روحی کودک آینده تأمین شود (۱۸). همان‌طور که در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان می‌خوانیم: «هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره

۵-۵. تأخیر مجازات زن باردار و معافیت از بعضی احکام

شرعی

برای حفاظت از سلامت و مصلحت جنین در دوران بارداری، اگر ماد جرم به مجازاتی محکوم شود و مجازات کردن وی بر طفل در رحم، اجرای مجازات تا بعد از تولد و حتی در مواقعی مدتی بعد از تولد به تأخیر می‌افتد زن از طریق نامشروع حامله شده باشد. مراجعه به سیره و قضاوت‌های پیامبر (ص) و امام علی (ع) این مطلب را تأیید بشیر بن مهاجر از پدرش نقل می‌کند که روزی نزد پیامبر نشست بودم، زنی بر آنان وارد شد و عرضه داشت: یا نبی الله من مرتکب زنا شده‌ام، می‌خواهم مرا پاک کنی با ایشان فرمود بازگرد، برای بار دوم، فردای آن روز نزد پیامبر آمد و مجدداً به جرم اعتان کرد، دوباره پیامبر (ص) به ایشان فرمود بازگرد، بار سوم هم همین‌طور و نیز زن اقرار کرد که به خدا سوگند یاد می‌کنم که باردار هستم، پیامبر به ایشان فرمود بازگرد تا زمانی که بچه‌ات متولد شود، وی بعد از تولد بچه به محضر پیامبر (ص) آمد، در حالی که طفلش همراه وی بود. به ایشان گفت: ای پیامبر خدا طفل من متولد شد. پیامبر فرمود: فعلاً برو و به بچه‌ات شیر بده تا طفل به حد فطام (دو سال شیر خوردن) برسد. زن وقتی بچه را از شیر

گرفت در حالی که در دست بچه تکه نانی بود، پیش پیامبر (ص) آمد و گفت: این هم بچه به حد فطام رسیده است. پیامبر (ص) بعد از آنکه سرپرستی کودک را به مردی مسلمان واگذار کرد دستور اجرای مجازات را صادر کرد (۲۰). در روایت مرسله‌ای که شیخ مفید در ارشاد نقل کرده آمده است زن حامله‌ای را نه مرتکب زنا شده بود، به نزد خلیفه دوم عمر آوردند. ایشان دستور داد که وی را رجم کنند. امام علی (ع) به ایشان فرمودند، شما حق دارید مادر را مجازات کنید، اما بر طفل در رحم هیچ‌گونه حق و سلطه‌ای ندارید، چرا که خداوند در قرآن فرموده: «ولا تزر وازره وزر آخری...» «و هیچ بردارنده‌ای بار گناه دیگری را بر نمی‌دارد» (الانعام / ۱۶۴، الاسراء / ۱۵). لذا قانون‌گذار در راستای تبعیت از موازین فقهی بخش‌هایی از مقررات کیفری را به این بحث اختصاص داده که از جمله آن تدوین مواد ۹۱، ۹۲ و ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی می‌باشد (۲۱). براساس مقررات مذکور استیفای قصاص و همچنین اجرای مجازات‌های رجم و حد از زن باردار تا رفع خطر از جنین ممنوع شده است. به موجب حکم ماده ۹۱، در ایام بارداری زن، حد قتل یا رجم بر او جاری نمی‌شود. بدیهی است که آنچه موجب تدوین این مقرر شده است، توجه به ماهیت هلاک‌کنندگی مجازات‌های مذکور نسبت به محکوم علیها و به تبع آن اتلاف حمل است. قانون‌گذار همچنین با تصویب ماده ۹۲ با تأخیر انداختن اجرای حد جلد از مادر باردار، گامی دیگر در حفظ زندگی جنین برداشته است. این ماده مقرر می‌دارد: «هرگاه در اجرای حد جلد بر زن باردار یا شیرده احتمال بیم ضرر برای حمل یا نوزاد شیرخوار باشد، اجرای حد تا رفع بیم ضرر به تأخیر می‌افتد». همان‌طور که ملاحظه می‌شود قانون‌گذار در این ماده به حق سلامت جنین توجه داشته، چرا که حد تازیانه طبیعتاً مجازاتی غیرمهلک نسبت به محکوم علیها محسوب می‌شود، اما به دلیل آسیب‌پذیری جنین نسبت به ضربات وارده اجرای آن را به تعویق می‌اندازد. همچنین ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: «زن حامله که محکوم به قصاص است نباید قبل از وضع حمل قصاص شود...» موضوع بعدی در این قسمت انجام بعضی از احکام شرعی مثل روزه گرفتن توسط زن باردار

می‌باشد. برخی زنان باردار نمی‌دانند که روزه گرفتن آنها در ایام بارداری آیا صدمه‌ای به جنین وارد می‌کند یا نه و اینکه از نظر اسلام چه دستوری در این مورد وجود دارد (۲۲)؟ لذا لازم است، هم نظر متخصصان علم پزشکی و هم نظر علما را در این مورد به طور کوتاه و خلاصه مورد بررسی قرار دهیم. نتیجه تحقیق خدیجه رحمانی - کارشناس ارشد تغذیه و عضو هیأت علمی دانی پزشکی شهید بهشتی - حاکی از آن است که روزه‌داری در سه ماهه دوم تأثیرات جنین ندارد، اما در سه ماهه سوم به خاطر اینکه ۵۰ تا ۷۰ درصد آن مادر تأمین می‌شود، روزه‌داری سبب افزایش برداشت از ذخایر چربی و به دنبال ترکیبات کتونی در خون مادر می‌شود، این ترکیبات از طریق جفت وارد گردش خون جنین شده و به سیستم عصبی او آسیب می‌رساند، بنابراین روزه‌داری در این دوران توصیه نمی‌شود زیرا موجب آسیب رساندن به جسم جنین می‌شود. همچنین خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر شما روزه واجب شده است چنانکه بر کسانی که پیش از شما بوده‌اند واجب بوده است، تا باشد که پرهیزگار شوید» (بقره/۱۸۴) روزه واجب در ایام معدودات: روزه‌های شمرده شده در ماه رمضان است، پس کسی که از شما بیمار و یا مسافر باشد و از رخصت بیماری و سفری استفاده نمود، و روزه نگرفت به شمار آن روزها باید قضا نماید، و بر کسانی که توانایی روزه‌داری ندارند (مانند سالمندان ناتوان و یا بیمارانی که امید به بهبودی ندارند) لازم است در برابر هر روز فدیة بدهند (و فدیة خوراک مسکینی است که در فقه روزه به مقدار ۶۵۰ گرم قوت «گندم یا برنج» تعیین شده است و هر کار خیر را پذیرا شود و بر مقدار فدیة لازم بیفزاید و یا علاوه بر روزه واجب روزه سنت را بگیرد، برای او بهتر است» و روزه داشتن برای شما بهتر است، اگر به حقایق و حکمت عبادت و روزه آگاه باشید (بقره/۱۸۵).

بنابراین بر طبق قاعده نفی عسر و حرج اگر روزه گرفتن برای زن باردار و یا جن ضرر داشته باشد طبق حکم ثانویه این وجوب برداشته می‌شود، بنابراین برنامه غذا خانم آبستن باید حساب شده و بسیار دقیق باشد، زیرا فقدان یا کمبود بعضی مواد غذایی ویتامین‌ها، ممکن است سلامت مادر را در معرض

۶. نتیجه‌گیری

لذا حمایت از جنین از دیرباز در جوامع بشری، مطرح بوده و در همین راستا، قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران با الهام از رهنمودهای فقه اسلامی، جنین انسان را موجودی دارای شخصیت انسانی و قابل تکریم و حمایت می‌داند. ابتدایی‌ترین حقوق جنین حق حیات است؛ یعنی جنین مانند سایر انسان‌ها دارای حق زندگی و سلامت است. مسلماً آزادی سلب این هدیه الهی، امری مذموم، خلاف شرع و ممنوع بوده؛ اما این ممنوعیت در برخی موارد دارای عوارض است. بنابر نظر مشهور فقها، سقط جنین بعد از دمیدن روح، چهار و نیم ماهگی حرام و نامشروع می‌باشد. اما این رأی در میان فقها مخالفانی دارد که برخی با تمسک به قاعده لاجرح، ضرورت و اضطرار، تزاحم یا اصل تخییر، فتوا به جواز آن داده‌اند؛ اما با جواز بی‌قید و شرط آن مخالفت نموده‌اند. با نگاهی اجمالی بر قوانین خارجی و کنوانسیون‌های بین‌المللی مشاهده گردید که حمایت از حیات جنین به‌عنوان اصلی‌ترین حق انسانی مورد توجه تمام کشورها و سازمان‌های بین‌المللی قرار گرفته و حتی در مورد جنین نامشروع نیز این حق، بدون تردید مورد پذیرش همگان واقع شده است. حقوق و موقعیتی که جنین در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران دارا می‌باشد، موضوعی است که در این رساله تحت عنوان بررسی تطبیقی حقوق جنین در فقه امامیه و حقوق ایران مورد بررسی قرار گرفته است. جنین به‌عنوان یک موجود زنده می‌تواند از حقوق برخوردار شود. البته دو شرط مهم برای استحقاق جنین در برخورداری از حقوق مدنی لازم است: ۱- موجود بودن جنین هنگام ایجاد حق. ۲- زنده متولد شدن جنین؛ هرچند بلافاصله بعد از تولد بمیرد. در فقه امامیه و حقوق ایران، در برخورداری جنین از حق ارث و وصیت هیچ اختلافی وجود ندارد. وقف بر جنین نیز با وجود این که در فقه و قانون مدنی، مورد توجه کافی قرار نگرفته است، به‌عنوان یکی از حقوق مدنی برای جنین قابل پذیرش است. همچنین از آنجایی که ابتدایی‌ترین حق جنین، حق حیات است، شارع و قانون‌گذار برای متعرضین به حیات جنین، مجازات‌های شدیدی در نظر گرفته‌اند و سقط جنین را در هیچ‌یک از مراحل تکامل جنین اجازه نداده‌اند. قانون ایران

خطر قرار دهد و یا به جسم و جان جنین طمه غیرقابل جبرانی وارد سازد (۲۳).

۵-۶. حق جنین به هنگام تولد از طریق زایمان طبیعی

دوران جنینی، یکی از مهم‌ترین مراحل حیات کودک به شمار می‌رود. هسته ابتدایی وجود کودک در دوران بارداری پایه‌گذاری می‌شود. هرگونه رفتار آگاهانه و غیرآگاهانه مادر باردار، نقش اساسی در فرآیند رشد جسمی و روانی جنین ایفا می‌کند. ممکن است مادر، سوء تدبیر نماید و رفتارهایی انجام دهد که از رهگذر آن به سلامت جسم و روان وی آسیب وارد شود. در حال حاضر، رویکرد قانونی صریح و مشخصی در برخورد با جنین مشکلی وجود ندارد. سکوت قانون‌گذار این ابهام را به همراه می‌آورد که در برخورد با سلامت و بهداشت جنین، مادر باردار می‌تواند اراده خود را به صورت آزادانه اعمال نماید؛ اما چنین فرضیه‌ای رد می‌شود (۲۴).

علی‌رغم سکوت قانون‌گذار در زمینه الزام مادر به رعایت بهداشت و سلامت جنین، الزام مذکور به صورت ضمنی مقبولیت یافته است. در حقوق داخلی، جنین الزامی به استناد اصول مختلف قانون اساسی، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی و مبانی آن، ماده ۵۰۶ قانون مجازات اسلامی، بند ۳۵ منشور حقوق و مسئولیت زنان و سیاست کلی خانواده و سلامت مورد پذیرش واقع شده است. همچنین در اسناد بین‌المللی همچون کنوانسیون حقوق کودک و اعلامیه حقوق بشر نیز صراحتاً حقوق جنین به رسمیت شناخته نشده است؛ اما با استفاده از قرائن مختلف، در نظر گرفتن حق بر سلامت برای وی، امکان‌پذیر می‌گردد (۲۵). با این حساب، با عنایت به شریعت‌محور بودن حقوق موضوعه و اصل ۱۶۷ قانون اساسی، امکان استناد به ادله فقهی چون کتاب، سنت و ادله فقهی-حقوقی چون قواعد حقوقی اعم از قاعده لاضرر، وجوب دفع ضرر محتمل، تسبیب، احترام و لایبطل دم امرء مسلم، برای تصریح در الزام مادر باردار به رعایت بهداشت و سلامت جنین وجود دارد (۲۶).

تنها مورد مجاز سقط را زمانی می‌داند که جان مادر در خطر جدی باشد یا جنین دچار برخی بیماری‌ها باشد به شرط آن که سقط، قبل از دمیده شدن روح صورت بگیرد.

۷. تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل بخشی از تحقیقات انجام شده مربوط به رساله‌ی دکتری خانم سارا پزشکی می‌باشد. که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات انجام شده است، در پایان لازم می‌دانم از تمام عزیزانی که بنده را در تهیه و تدوین این مقاله یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود. همچنین از اساتید گرانمایه‌ام که مسئولانه و صمیمانه در تدوین و نگارش این جستار، حقیر را راهنمایی نموده‌اند، کمال امتنان خویش را اعلام می‌نمایم.

۸. سهم نویسندگان

سارا پزشکی: نگارش و تالیف مقاله
دکتر سید علیرضا حسینی: راهنمایی و نظارت بر انجام کار
دکتر محمد حسین ناظمی اشنی: راهنمایی و نظارت بر انجام کار

۹. تضاد منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی از سوی نویسندگان اعلام نشده است.

References:

- Wallace C. An introduction to sociology: feminist perspectives. Translated by Araghi. Tehran: Nay Publications; 2011. (Persian).
- Razmsaz B. Jurisprudential-legal Study of Abortion. 1 ed. Tehran: Khat Publications; 2000. (Persian).
- Mahmoodzadeh-Aziri M. Jurisprudential Study of Fetal Rights .Tehran: Payam Noor University; 2019. (Persian).
- Tarighati-Arasteh R. A Comparative Study of Fetal Rights in the Jurisprudence of Islamic Religions. Tehran: Bu-Ali Sina University; 2016. (Persian).
- Azimi-Moayed SM. The Right to Life in Human Rights and Islamic Law Documents: Conceptual Challenges. Tehran: Daneshjoo; 2018. (Persian).
- Sadeler T. Essentials of medical embryology. Translated by: Azimi-Moayed. Tehran: Jaafari Publications; 2005. (Persian).
- Moein M. Persian Culture. 2 ed. Tehran: AmirKabir Press; 1992. (Persian).
- Dehkhoda AA. Persian Culture. Tehran: Tehran University Press; 1960. (Persian).
- Jaafari-Langroudi M. Family Rights. 1 ed. Tehran: Ganj-e-Danesh; 2007. (Persian).
- Javadi-Amoli A. Woman in the Mirror of Glory and Beauty. 1 ed. Tehran: Raja Press; 2010. (Persian).
- Katouzian N. Family Civil Rights. Tehran: Enteshar Press; 2006. (Persian).
- Al-e-Booye A. Abortion. Tehran: Baqer –Al-Uloom University; 2010. (Persian).
- Razaneia Moallem MR. Medical Fertility From the Perspective of Jurisprudence and Law. 1 ed. Qom: Book Garden; 2014. (Persian).
- Dailami H. Guidance of Hearts. 2 ed. Qom: Sharif-Al-Razi; 1995. (Persian).
- Makarenko SA. The Way of Life, a Guide for Educating Parents. Translated by: Pooyandeh. Tehran: Pishroo Press; 1993. (Persian).
- Hojati MB. Adapted from (Food hygiene, Generational Hygiene). Tehran: New foundation; 2013. (Persian).
- Russell CS, Taylor R, Maddison RN. Smoking in Pregnancy, Maternal Blood essure, Pregnancy Outcomem, Baby Weight and Growth and Other Related Factors a Prospective Study. Europe: University of Sheffield; 2014.
- Assifi AR, Berger B, Tunçalp Ö, Khosla R, Ganatra B. Women’s awareness and knowledge of abortion laws: A systematic review. PloS one. 2016;11(3):89-101.
- Sirzer W. Father and Child Rearing. Translated by: Farhadi. Tehran: Bita Press; 1999.
- Allameh Majlesi. Bahar-Al-Anvar. Qom: Book Garden; 2000. (Persian).
- Debaee A. Investigating the Issue of Fetal Protection from the Perspective of Islam and the law, Proceedings of the Medical Conference and Sharia Standards. 1 ed. Ahvaz: Kamal-Al-Molk; 2016. (Persian).
- Zebaei-Najad MR. Pathology of Women and Family in Iran. 1 ed. Tehran: Naqus-e- Andisheh; 2015. (Persian).
- Mojahedi MJ. Fetus (abortion and maintenance), Proceedings of the Second Seminar on Islamic Perspectives on Medicine. 1 ed. Mashhad: Mashhad University of Medical Sciences; 2011. (Persian).
- Kashavarz N. The Phenomenon of Housewives is a Big Obstacle Called Housework. Scientific Journal of Forensic Medicine. 2007;4(1):1-23. (Persian).
- Mohamadi MA. Women's Pregnancy and Family Rights. Quarterly Journal of Women's Socio-Cultural Council. 2015;25(2):15-32. (Persian).
- Golzar-e- Isfahani M. Investigating Legal Approaches to the Fetus Based on Dual Effect Theory. Journal of Medical Ethics and History. 2010;3(2):221-53. (Persian).

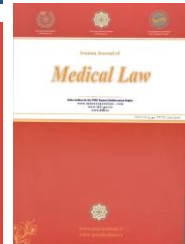
The Iranian Association
of Medical Law

MLJ

Medical Law Journal

2021; 15(56): e25.

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

ORIGINAL ARTICLE

Review of legal regulations related to the fetus based on the issues of his physical and mental health in the family center

Sara Pezeshki¹, Seyyed Alireza Hosseini^{2*}, Mohammad Hossein Nazemi Ashani³

1. Ph.D Student of Theology and Islamic Teachings, Mahallat Branch, Islamic Azad University, Mahallat, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Theology and Islamic Teachings, Mahallat Branch, Islamic Azad University, Mahallat, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Theology and Islamic Teachings, Farhangian University, Semnan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 14 November 2020

Accepted: 7 February 2021

Published online: 24 May 2021

Keywords:

Right to Physical and Mental Health

Fetal Rights

Abortion

Family Rights

ABSTRACT

Background and Aim: The family as a living body has different components that men and women are the main members of this body and each of them, by playing their own role, provides the background for the health and dynamism of the society. Wise differences in the roles and activities of men and women guarantee the harmony and dynamism of the collection and prevent the occurrence of disorders in this single body. At the same time, the creation of dynamic societies and complete human beings is also in the group of coordination and reciprocity of members especially the relations between men and women in the family center. For family laws, due to the special importance of the subject, special laws have been set. In this research, the study of the rights to the physical and mental health of the fetus under the banner of family rights; In the legislative texts of Iran will be the main purpose.

Materials and Methods: This research has been compiled using library resources in an analytical-descriptive manner.

Results: The findings show that most people do not know the rules and regulations related to the fetus. In fact, the provisions related to the fetus are also in the margins of the books.

Ethical considerations: In this research, from the beginning to the end, the principle of fidelity and honesty has been prepared and compiled.

Conclusion: The family as a living body has different components that men and women are the main members of this body and each of them, by playing their own role, provides the background for the health and dynamism of the society. Wise differences in the roles and activities of men and women guarantee the harmony and dynamism of the collection and prevent the occurrence of disorders in this single body. At the same time, the creation of dynamic societies and complete human beings is also in the group of coordination and reciprocity of members, especially the relations between men and women in the family center. For family laws, due to the special importance of the subject, special laws have been set. the study of the rights to the physical and mental health of the fetus under the banner of family rights; In the legislative texts of Iran will be the main purpose. It should be said that due to the many issues related to public and private rights of individuals after birth and related rulings, caused. Rulings related to the fetus should be marginalized in jurisprudence books and people with the most basic rights that God has for human beings in the stage He predisposes them to be ignorant before birth, so according to the Holy Qur'an, before birth in the embryonic period, man goes through several stages of development to be worthy of receiving the human soul, then after obtaining the necessary existential possibilities to continue living with the will. God is born. The results show that after the fertilization of the embryo, his first right is the right to life. As I mentioned, Islamic law and the law in question emphasized it. But the right to life alone is not the main purpose, and the fetus has the right to have a good life in the mother's womb and to be provided with physical and mental health.

* Corresponding Author:

Seyyed Alireza Hosseini

Address: Department of Theology and Islamic Teachings, Mahallat Branch, Islamic Azad University, Mahallat, Iran.

Postal Code: 31373-43371

Telephone: 25-32403036

Email: Seyed150@gmail.com

© Copyright (2018) Iranian Association of Medical Law, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Pezeshki S, Hosseini S.A, Nazemi Ashani M.H. Review of legal regulations related to the fetus based on the issues of his physical and mental health in the family center. *Medical Law Journal* 2021; 15(56): e25.

This open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 License (CC BY-NC 4.0).